

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวโดยสรุปถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย วิธีการดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะตามลำดับ ดังต่อไปนี้

5.1 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

5.1.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

5.1.2 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

5.2 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาสภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ใน 3 ด้าน คือ

5.2.1 ด้านสภาพการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วย

- 1) การจัดทาระบบข้อมูลพื้นฐาน
- 2) การกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น
- 3) การกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์การเรียนรู้
- 4) การจัดทำคำอธิบายรายวิชา
- 5) การจัดทำแผนการสอน คู่มือครู และสื่อ
- 6) การปรับปรุงและพัฒนา

5.2.2 ด้านปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วย

- 1) บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2) วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่

3) งบประมาณ

4) การจัดการ

5.2.3 ด้านข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วย

1) ด้านบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2) ด้านวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่

3) ด้านงบประมาณ

4) ด้านการจัดการ

5.3 วิธีดำเนินการวิจัย

5.3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น จำนวน 1,087 โรงเรียน

2) กลุ่มตัวอย่าง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตาราง R.V. Krejcie และ D.W. Morgan จากจำนวนประชากร 1,087 โรงเรียน จะได้กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 284 โรงเรียน ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 372 โรงเรียน การสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการ สุ่มแบบสองขั้นตอน (Two Stage Sampling) ดังนี้

ขั้นที่ 1 ทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้โรงเรียนในแต่ละขนาดของแต่ละอำเภอเป็นหน่วยการสุ่มตามสัดส่วนของแต่ละอำเภอ ได้จำนวน โรงเรียน 372 โรงเรียน

ขั้นที่ 2 ทำการสุ่มข้าราชการครูในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหาร โรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน เป็นผู้ให้ข้อมูล โดยการสุ่มแบบโควตา (Quota) โรงเรียนละ 1 คน ได้จำนวนทั้งหมด 372 คน

5.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษา เอกสาร ตำรา คู่มือ และหลักเกณฑ์วิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น แล้วนำมา เสนออาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

และความเหมาะสมของการใช้ภาษา แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข แล้วนำไปทดลอง (Try Out) เพื่อหาความเที่ยง (Reliability) กับข้าราชการครูสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 30 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง ตอนที่ 2 เท่ากับ 0.9697 ตอนที่ 3 เท่ากับ 0.9360

5.3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง และเก็บข้อมูลคืนได้ทั้งหมด เป็นข้อมูลที่สมบูรณ์ครบทุกชุด จำนวน 372 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

5.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้นำไปวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS/PC+ ดังนี้

- 1) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ วิเคราะห์โดยนำมาแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ (%)
- 2) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า นำมาวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
- 3) ข้อมูลที่ได้จากข้อคำถามแบบปลายเปิดนำมาวิเคราะห์ประกอบการอภิปรายผล

5.4 สรุปผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.4.1 สภาพการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมพบว่ามี การปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก"

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" ทุกด้าน และพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้านพบว่า (1) การจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" 9 รายการคือ การจัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ปกครอง ประเพณีของท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ความต้องการของท้องถิ่น สังคมของท้องถิ่น ค่านิยมของท้องถิ่น และอาชีพในท้องถิ่น ส่วนที่เหลือมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "น้อย" (2) การกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น และ (3) การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" ทุกรายการ (4) การจัดทำคำอธิบาย

รายวิชา พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" 4 รายการ คือ การจัดทำแนวการวัดประเมินผล เนื้อหารายวิชา การจัดทำแนวการวัดประเมินกิจกรรม การจัดทำแนวการประเมินผลการใช้สื่อ และการจัดทำคำอธิบายกิจกรรมเพิ่มเติม ส่วนที่เหลือมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "น้อย" (5) การจัดทำแผนการสอนคู่มือครูและสื่อ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" ทุกรายการ (6) การปรับปรุงและพัฒนา พบว่า เกือบทุกรายการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" ส่วนที่เหลือมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "น้อย" 2 รายการ คือ การจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์และการจัดทำคู่มือครู

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีข้อสังเกตว่า โดยภาพรวมด้านที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรกคือ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ส่วนที่มีการปฏิบัติเป็นอันดับสุดท้าย คือ การจัดทำคำอธิบายรายวิชา เมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายด้าน ก็มีข้อสังเกตว่ารายการที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรกของแต่ละด้านมีดังต่อไปนี้ ตามลำดับคือ การจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน การอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น การกำหนดจุดประสงค์ที่สอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น การจัดทำแนวการวัดประเมินผล เนื้อหารายวิชา การจัดทำแผนการสอนที่สอดคล้องกับชีวิตจริงของนักเรียน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนรายการที่มีการปฏิบัติเป็นอันดับสุดท้ายของแต่ละด้านมีดังต่อไปนี้ตามลำดับ คือ การจัดทำข้อมูลวิทยากรในท้องถิ่น การกำหนดความต้องการด้านเศรษฐกิจของท้องถิ่น การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง การจัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ การจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ที่สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น และการปรับปรุงพัฒนาการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์

5.4.2 ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับ "มาก"

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า เกือบทุกด้านมีปัญหาอยู่ในระดับ "มาก" ยกเว้นด้านการจัดการที่มีปัญหาอยู่ในระดับ "น้อย" และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า (1) ด้านบุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้อง มีปัญหาอยู่ในระดับ "มาก" 5 รายการคือ บุคลากรมีงานในความรับผิดชอบมากเกินไป จำนวนบุคลากรตามเกณฑ์ที่ ก.ค. กำหนด ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากร การปรับปรุงและพัฒนาตนเองของบุคลากร และการได้รับคำแนะนำที่ให้ความมั่นใจจากวิทยากร ส่วนที่เหลือมีปัญหาอยู่ในระดับ "น้อย" (2) ด้านวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่ และด้านงบประมาณ พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับ "มาก"

ทุกรายการ (3) ด้านการจัดการ พบว่ามีปัญหาอยู่ในระดับ "มาก" 2 รายการคือ การจัดระบบการวางแผนการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรและการได้รับการนิเทศช่วยเหลือจากศึกษานิเทศก์ ส่วนที่เหลือมีปัญหาอยู่ในระดับ "น้อย"

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีข้อสังเกตว่า โดยภาพรวมด้านที่มีปัญหามาก เป็นอันดับแรก คือ ด้านวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่ ส่วนด้านที่มีปัญหาเป็นอันดับสุดท้ายคือด้านการจัดการ และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน ก็มีข้อสังเกตว่า รายการที่เป็นปัญหามากเป็นอันดับแรกของแต่ละด้านมีดังต่อไปนี้ ตามลำดับคือ บุคลากรมีงานในความรับผิดชอบมากเกินไป การจัดสรรวัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์ ล่าช้าไม่ทันกับความต้องการ ความพร้อมของงบประมาณในการดำเนินงาน และระบบการวางแผนในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตร ส่วนรายการที่มีปัญหาเป็นอันดับสุดท้ายของแต่ละด้านมีดังต่อไปนี้ตามลำดับคือ ขาดและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรการนำทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร การสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอก และการประสานความร่วมมือและการสนับสนุนจากชุมชน

5.4.3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีประเด็นที่น่าสนใจใน 3 อันดับแรก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยในแต่ละด้านดังนี้

1) ด้านบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมให้บุคลากรเข้าร่วมสัมมนาเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ผู้บริหารและครูควรมีความรู้ ความเข้าใจในการนำหลักสูตรไปใช้อย่างชัดเจน และผู้บริหารควรติดตามประเมินผลและนิเทศการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ

2) ด้านวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่ ควรส่งเสริมให้บุคลากรได้นำวัสดุ อุปกรณ์ ที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร โรงเรียน ควรมีการจัดเตรียมอาคารสถานที่ ห้องปฏิบัติการและวัสดุอุปกรณ์อย่างเพียงพอ และควรจัดให้มีศูนย์บริการ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนขึ้นในโรงเรียน

3) ด้านงบประมาณ ควรลดขั้นตอนในการใช้จ่ายงบประมาณ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและทันกับความต้องการ ควรจัดสรรงบประมาณไว้เพื่อการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และโรงเรียนควรจัดสรรงบประมาณสำหรับการจัดหา วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ เพื่อใช้ในการพัฒนาหลักสูตรอย่างเพียงพอ

4) ด้านการจัดการ ควรมีการจัดสัมมนาให้ความรู้แก่ครูเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร และการพัฒนาหลักสูตร ควรมีการประสานความร่วมมือ สนับสนุนจากบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง และควรปรับปรุงวิธีการดำเนินงานในด้านการพัฒนาหลักสูตรให้มีความคล่องตัวทันต่อความต้องการของท้องถิ่น

5.5 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาสภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น มีประเด็นข้อค้นพบต่างๆ และนำมาอภิปรายผลดังนี้

5.5.1 สภาพการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" ทุกด้าน ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 เป็นหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของกรมวิชาการ ได้สนับสนุนให้หน่วยงานในระดับท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรอย่างชัดเจน และในขณะเดียวกันสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดนโยบายและเป้าหมายในการเร่งรัดพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยสนับสนุนให้หน่วยงานทางการศึกษาในระดับท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น (สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540) ประกอบกับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่นได้กำหนดนโยบายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐานในด้านการปฏิรูปหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอน โดยการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น, 2539) จึงทำให้ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรก คือ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ทั้งนี้เนื่องจากในการจัดการศึกษาสิ่งที่มุ่งหวังคือ ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ทั้งส่วนที่เป็นความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการต่างๆ ดังนั้นการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้จึงเป็นขั้นตอนสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังที่ ใจทิพย์ เข็วรัตนพงษ์ (2539) กล่าวว่า ในการพัฒนาหลักสูตรการกำหนดจุดประสงค์เป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะจะบอกถึงความมุ่งหวังว่าจะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและความรู้ความสามารถในลักษณะใด รวมทั้ง

ยังเป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาสาระ กิจกรรม และการวัดประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นการกำหนดจุดประสงค์จึงต้องพิจารณาให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมและผู้เรียน ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติอยู่ในอันดับสุดท้าย คือ การจัดทำคำอธิบายรายวิชา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นใน 6 ขั้นตอนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในขั้นตอนการจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดทำแผนการสอนคู่มือครูและสื่อ และการปรับปรุงและพัฒนาขึ้น เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนประถมศึกษาโดยทั่วไปปฏิบัติอยู่เป็นปกติอยู่แล้ว ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงทำให้บุคลากรสามารถปฏิบัติได้อย่างสอดคล้องและต่อเนื่อง ส่วนการจัดทำคำอธิบายรายวิชา เป็นเรื่องที่มีความยุ่งยาก ต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญในการจัดทำ และมีงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ จึงทำให้มีการดำเนินการในด้านนี้เป็นอันดับสุดท้าย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผลดังนี้

1) การจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐาน

จากผลการวิจัยที่พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" ในเรื่องการจัดทำข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับนักเรียน ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ปกครอง ชนบทธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ความต้องการของท้องถิ่น สังคมของท้องถิ่น ค่านิยมของท้องถิ่น และอาชีพในท้องถิ่น โดยเฉพาะรายการที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรกคือ การจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากภารกิจหลักของโรงเรียนประถมศึกษา ประกอบด้วยงานหลักทั้ง 6 งาน และงานกิจการนักเรียนเป็นภารกิจหนึ่งที่โรงเรียนจะต้องจัดทำ ตามระเบียบ กฎหมาย และข้อบังคับอื่น ๆ ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนทั้งในระดับโรงเรียน ชั้นเรียน และรายบุคคลที่ครูผู้สอนนำมาเป็นข้อมูลประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่ง ใจทิพย์ เข็วรัตนพงษ์ (2539) กล่าวว่าในการพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพที่ดีนั้น ต้องศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนทุกด้านเพื่อให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาในทุกด้านพร้อมกันไป ซึ่งในการพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องพิจารณาถึงข้อมูลพื้นฐานในด้านต่าง ๆ เพื่อที่จะให้หลักสูตรที่สร้างขึ้นมานั้นสมบูรณ์ สามารถสนองความต้องการพื้นฐานของบุคคลและสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่ง พิศมัย ถีทะแก้ว (ม.ป.ป.) กล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรที่ควรนำมาพิจารณาในการพัฒนาหลักสูตร คือ พื้นฐานทางด้านปรัชญาการศึกษา พื้นฐานทางจิตวิทยา พื้นฐานทางด้านสังคมและวัฒนธรรม พื้นฐานทางด้านการเมืองการปกครอง และเศรษฐกิจ พื้นฐานทางด้านพัฒนาการทางเทคโนโลยี และข้อมูลที่ได้จาก

นักวิชาการ ซึ่ง วิชัย คิสสระ (2535) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรหรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน จะต้องเริ่มจากข้อมูลต่าง ๆ ของสังคมก่อน แล้วค่อย ๆ กำหนดปัญหาหรือสิ่งที่สังคมต้องการ ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นที่โรงเรียนจะต้องมีการจัดทำข้อมูลในด้านต่าง ๆ ของสังคม เพื่อการนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ส่วนรายการที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "น้อย" คือการจัดทำข้อมูลด้านเศรษฐกิจของท้องถิ่น การจัดทำข้อมูลทรัพยากรในท้องถิ่น และการจัดทำข้อมูลวิทยากรในท้องถิ่น โดยเฉพาะรายการที่มีการปฏิบัติเป็นอันดับสุดท้ายคือ การจัดทำข้อมูลวิทยากรในท้องถิ่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการจัดการเรียนการสอนของครูส่วนใหญ่ยังไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน โดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง จึงไม่ให้ความสำคัญในการใช้วิทยากรภายนอก ตลอดทั้งทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น เข้ามาช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรทัย ปทุมรัตน์ (2537) ที่พบว่า การจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานนั้น โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "น้อย" ได้แก่ การมีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ ทรัพยากร เศรษฐกิจ อาชีพ และความต้องการของท้องถิ่น และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ชุ่มกรไกร (2537) ที่พบว่าการจัดทำข้อมูลพื้นฐานอาชีพในท้องถิ่น การจัดทำข้อมูลพื้นฐานสภาพสังคมท้องถิ่น และการจัดทำข้อมูลพื้นฐานวิทยากรท้องถิ่นมีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยเช่นกัน

2) การกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น

จากผลการวิจัยที่พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" ทุกรายการ และรายการที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรกคือ การอนุรักษ์ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทั้งนี้อาจเนื่องจากเป้าหมายในการจัดการศึกษามุ่งเน้น ที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นผู้มีคุณภาพ ที่จะสามารถพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตนเอง ครอบครัวและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่ง กรมวิชาการ (2534) ได้เสนอแนะให้ดำเนินการโดยการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้ทราบถึงความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ สังัด อุทรานันท์ (2532) ที่กล่าวว่า ควรจะได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานเพื่อให้ทราบสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมผู้เรียน อันจะสามารถจัดหลักสูตรให้แก้ปัญหา และสนองความต้องการนั้น ๆ ได้ และในการจัดการศึกษาของไทยนั้น นอกจากจะเป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่านออกและเขียนได้แล้ว ในกระบวนการเรียนการสอนนั้น ยัง

สอดคล้องเนื้อหาสาระที่เป็นการถ่ายทอดชนบทรรมนิยม ประเพณีและวัฒนธรรมของชาติไทยอยู่ตลอดมา (วิชัย ดิสสระ, 2535) ดังนั้นบทบาทและหน้าที่ของการศึกษาในสิ่งหนึ่งที่จะขาดไม่ได้ก็คือ การถ่ายทอดชนบทรรมนิยมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามให้แก่กุลบุตรกุลธิดา เพื่อช่วยกันทำนุบำรุงรักษาไว้สืบไป ในการกำหนดความต้องการของท้องถิ่น จึงต้องมีความสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคมที่ปฏิบัติสืบทอดกันต่อๆ มา ส่วนรายการที่มีการปฏิบัติเป็นอันดับสุดท้ายคือ การกำหนดความต้องการทางด้านเศรษฐกิจของท้องถิ่น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาที่รัฐมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน และให้สามารถคงสภาพอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ สามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จึงมุ่งเน้นที่การอ่านออก เขียนได้ คิดคำนวณได้เป็นสำคัญ ซึ่งเป้าหมายหลักของโรงเรียนคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528) ซึ่ง วิชัย ดิสสระ (2535) กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรว่า ไม่ว่าจะใช้หลักการหรือวิธีการใดในที่สุดก็ควรจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ คือผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ความก้าวหน้าทางวิชาการ ความต้องการของสังคม และสิ่งแวดล้อม ความสอดคล้องของเนื้อหาสาระและสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคม ในการกำหนดความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น จึงมุ่งเน้นที่สภาพแวดล้อมของท้องถิ่นและความต้องการจำเป็นพื้นฐานทั้งทางด้านสาธารณสุขโภชนาการและการสาธารณสุข โดยให้สอดคล้องกับชนบทรรมนิยม ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นสำคัญ ส่วนในเรื่องเศรษฐกิจ จึงยังไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร

3) การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้

จากผลการวิจัยที่พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" ทุกรายการ โดยเฉพาะรายการที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรกคือ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า จากการที่หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้พัฒนาหลักสูตร จัดทำรายละเอียดคนในส่วนที่เป็นของท้องถิ่นได้ตามเกณฑ์ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เมื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้จากท้องถิ่นของตนเอง ทั้งทางด้านอาชีพ เศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความรักและผูกพันกับท้องถิ่นตนเอง ดังนั้นการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้จึงควรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ ทั้งทางด้านชนบทรรมนิยม

ประเพณี วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และค่านิยม ตลอดจนทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งจะทำให้มีความรักและผูกพัน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง วิชัย ดิสสระ (2535) กล่าวว่าโรงเรียนเป็นแหล่งที่สังคมร่วมกันสร้างขึ้น เพื่อสอนให้เยาวชนเป็นไปตามความมุ่งหมายของสังคมที่วางไว้ ดังนั้นสังคมจะเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานของโรงเรียนในการเรียนรู้ต่อสิ่งต่าง ๆ ในสังคม โรงเรียนจะต้องสอนเด็กตามสภาพของสังคมที่แวดล้อมตามความเหมาะสมของช่วงเวลา โดยคำนึงถึงองค์ประกอบหลายประการ เช่น ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม สภาพการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งความคาดหวังของสังคม ซึ่ง ไบย์ลิน (อ้างถึงใน วิชัย ดิสสระ, 2535) กล่าวว่าบทบาทของโรงเรียนที่มีต่อสังคมที่จำเป็นอย่างยิ่งอันดับแรกนั่นก็คือ การถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ บุรชัย ศิริมหาสาคร (2540) กล่าวว่าวัฒนธรรมเป็นกรอบในการควบคุมคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สังคมไทยอยู่ร่วมกันโดยอาศัยวัฒนธรรมมากกว่าการควบคุมด้วยกฎหมาย นับเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความรู้สึกรับรู้การยอมรับ และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง

แต่อย่างไรก็ตามในขั้นตอนการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ทั้งหมดนั้น มีรายการที่มีการปฏิบัติอยู่ในอันดับสุดท้ายคือ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นมุ่งเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญที่จะให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนมากที่สุด โดยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ ให้สามารถปรับตัวได้ กับปัญหาต่าง ๆ ได้ เพื่อจะได้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ซึ่งการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523 ที่กำหนดให้ผู้ปกครองต้องส่งบุตรหลานที่มีอายุถึงเกณฑ์เข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ประกอบกับในปัจจุบันสภาพของครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไป บุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะพ่อแม่ ผู้ปกครองจะมีการะในการประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอดในสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน จึงทำให้ลดบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาลงไป ซึ่งสอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2539) ที่กล่าวในเรื่องนี้ว่า พ่อ แม่ ปัจจุบันขาดการแสดงบทบาทของผู้ให้การสนับสนุนส่งเสริมการศึกษา มักจะผลักภาระทั้งหมดไว้ให้กับโรงเรียน ให้กับครู อาจารย์ บางครอบครัวพ่อแม่ไม่ได้เห็นความสำคัญของการศึกษาหาความรู้มากไปกว่าการทำมาหาเลี้ยงชีพ บางคนเห็นว่าการที่ต้องส่งลูกไปเรียนนั้นเป็นอุปสรรค เพราะแทนที่ลูกจะช่วยทำรายได้ให้แก่ครอบครัว กลับต้องแบ่งเวลาไปเรียน

4) การจัดทำคำอธิบายรายวิชา

จากผลการวิจัยที่พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" 4 รายการ คือ การจัดทำแนวการวัดประเมินผลเนื้อหารายวิชา การจัดทำแนวการวัดประเมินกิจกรรม การจัดทำแนวการประเมินผลการใช้สื่อ และการจัดทำคำอธิบายกิจกรรมเพิ่มเติม โดยเฉพาะรายการที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรกคือ การจัดทำแนวการวัดประเมินผลเนื้อหารายวิชา ทั้งนี้เนื่องจากหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ได้กำหนดให้การจัดทำแผนการสอนเป็นภาระความรับผิดชอบโดยตรงของครู คือ ครูจะต้องวางแผนการเรียนการสอนให้ชัดเจน ปฏิบัติได้และเหมาะสมเป็นไปตามขั้นตอน และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) กำหนดให้โรงเรียนมีหน้าที่ประเมินผล ตัดสิน และอนุมัติผลการเรียนทุกชั้น ซึ่งแสดงถึงหลักการที่ว่าครูผู้สอนควรเป็นผู้ประเมินผลการเรียนของนักเรียนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540) ดังนั้น จึงจำเป็นที่ครูจะต้องมีเครื่องมือหรือแนวทางในการวัดประเมินผล ทั้งเนื้อหารายวิชา กิจกรรมเสริมหลักสูตร ตลอดจนทั้งการใช้สื่อการสอนเพื่อการปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังที่ กิตติมาปริตติลล (2532) กล่าวว่า การวัดผลประเมินผลเป็นหน้าที่ครูที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้ทราบว่าการเรียนของนักเรียนได้ผลแค่ไหน เพียงใด ครูจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ หนูพิศ คลังภูเขียว (2537) และ ศรายุทธ นาคด้อย (2539) ที่พบว่า การปฏิบัติงานด้านการวัดผลและประเมินผลมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนการจัดทำคำอธิบายรายวิชาที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "น้อย" มี 4 รายการ คือ การจัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ การจัดทำคำอธิบายใช้คู่มือ การจัดทำคำอธิบายการใช้สื่อการสอน และการจัดทำคำอธิบายเนื้อหาเพิ่มเติม โดยเฉพาะด้านที่มีการปฏิบัติเป็นอันดับสุดท้าย คือ การจัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนยังไม่มีความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการจัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากซับซ้อนต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญ รวมทั้งมีงบประมาณเพียงพอในการดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับ สงกรานต์ คำพิสัย (2535) ที่พบว่าครูขาดความรู้และทักษะในการพัฒนาหลักสูตร เพราะไม่ได้อบรมเฉพาะเรื่องมาก่อน ส่วนกิจกรรมที่เห็นว่ามีปัญหามาก คือ การจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู การขออนุมัติหลักสูตรขึ้นใหม่ และความรู้ความสามารถเกี่ยวกับ

การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น และสอดคล้องกับ จงรักษ์ รัตนวิฑูรย์ (2533) ที่พบว่าการเตรียม การดำเนินการประสบปัญหาขาดเอกสาร แหล่งวิชาสำหรับศึกษาค้นคว้า และไม่ทราบขอบเขตที่ ท้องถิ่นจะสามารถดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรได้

5) การจัดทำแผนการสอนคู่มือครูและสื่อ

จากผลการวิจัยที่พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" ทุกรายการ โดยเฉพาะ รายการที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรก คือ การจัดทำแผนการสอนที่สอดคล้องกับชีวิตจริงของ นักเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเป้าหมายการพัฒนาหลักสูตรของกรมวิชาการ (2534) ที่มุ่งให้ความสำคัญ ของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในด้านต่างๆ เป็นการ ศึกษาที่สอดคล้องกับกลุ่มต่อชีวิตจริง สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รู้จัก เข้าใจท้องถิ่นของตนเองย่อมจะทำให้ผู้เรียน เกิดความรัก ความผูกพัน ความห่วงใย และภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ตลอดจนการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นของตนต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ที่ว่า การเรียนรู้ที่ดีควรจะเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัว เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ ผู้เรียนสามารถดูดซับได้รวดเร็วกว่า การที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม ของท้องถิ่นตนจะทำให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง เข้าใจ และมีความรู้สึกที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัว และยังจะช่วยปลูกฝังให้มีความรัก ความผูกพัน รวมทั้งภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง เช่นเดียวกัน กับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2539) ที่กล่าวว่า การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับจุดเด่นของ ชุมชนจะช่วยให้เกิดการพัฒนากิจกรรม ความชำนาญของแรงงานฝีมือ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และรักษามรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ ลดปัญหาการอพยพแรงงาน เกิดการจ้างงานในท้องถิ่นนั้น อันนํามาซึ่งการกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและความเจริญ ส่งผลให้ครอบครัว และชุมชนมีศักยภาพใน การพัฒนาท้องถิ่นให้เข้มแข็ง ส่วนรายการที่มีการปฏิบัติเป็นอันดับสุดท้ายคือ การจัดทำหนังสือเสริม ประสบการณ์ที่สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น อาจเป็นเพราะว่าการจัดทำจะต้องอาศัยบุคลากรที่มี ความรู้ ความชำนาญ มีงบประมาณเพียงพอและใช้ระยะเวลาอันพอสมควร ซึ่งมีขั้นตอนการจัดทำ หลายขั้นตอน โดยกรมวิชาการ (2534) ได้เสนอขั้นตอนในการจัดทำสื่อการเรียนการสอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นวางแผน ขั้นยกร่างต้นแบบสื่อการเรียนการสอน ขั้นทดลองใช้ต้นแบบสื่อการเรียน การสอน และขั้นการจัดทำต้นแบบสื่อการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ และจากการที่โรงเรียน ได้รับงบประมาณอย่างจำกัด ซึ่งไม่สามารถจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตสื่อให้แก่ครูตามความ

ต้องการได้ และตัวครูเองที่มีภาระงานอื่นที่รับผิดชอบมาก จึงไม่มีเวลาในการผลิตสื่อการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540) ที่พบว่าครูมีภาระหน้าที่หลายอย่างนอกเหนือจากงานการสอน เช่น งานธุรการ การเงิน และโครงการต่างๆ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ชีชีวล เปนาเรียง (2539) ที่พบว่าปัญหาในการจัดหาสื่อการเรียนการสอนมีปัญหอยู่ในระดับปานกลาง

6) การปรับปรุงและพัฒนา

จากผลการวิจัยที่พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" เกือบทุกรายการ โดยเฉพาะรายการที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรกคือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งนี้เนื่องจาก การปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการพัฒนาหลักสูตรที่ครูผู้สอนสามารถปฏิบัติได้ง่าย ไม่ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญมาก และสามารถทำได้ทุกเนื้อหาวิชาเพื่อให้เกิดความเหมาะสม และครูผู้สอนส่วนมากก็ปฏิบัติกันเป็นประจำ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุมาลี ศรีพุทธรินทร์ (2540) ที่พบว่าลักษณะการพัฒนาหลักสูตรวิชาที่พัฒตามความต้องการของชุมชน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน การจัดหาสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดหัวข้อของเนื้อหา และการจัดทำอธิบายวิชาเพิ่มเติมใหม่ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สงกรานต์ คำพิสัย (2535) ที่พบว่า โรงเรียนมีปัญหาน้อยในเรื่องการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา การเลือกใช้ปรับปรุงเพิ่มเติม ตัดทอนเนื้อหา สื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่ ส่วนรายการที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "น้อย" มี 2 รายการ คือ การจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ และการจัดทำคู่มือครู โดยเฉพาะรายการที่มีการปฏิบัติอยู่ในอันดับสุดท้าย คือ การจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า มีความซับซ้อนในการจัดทำหลายขั้นตอน ต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญ ประกอบกับจะต้องมีงบประมาณเพียงพอในการจัดทำ ซึ่งโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ได้รับงบประมาณจำกัด ไม่สามารถจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ในการผลิตสื่อได้อย่างเพียงพอ และจากการที่ครูมีภาระงานอื่นมาก นอกจากงานการสอนจึงทำให้ไม่มีเวลาในการจัดทำ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สงกรานต์ คำพิสัย (2535) ที่พบว่า โรงเรียนมีปัญหามากในการจัดทำหนังสือเรียนคู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ หรือแบบฝึกหัด ชิ้นใหม่ การขออนุมัติใช้หลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่ และความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

5.5.2 ปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา ประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมมีปัญหายู่ในระดับ "มาก" ทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เกือบทุกด้านมีปัญหายู่ในระดับ "มาก" ยกเว้นด้านการจัดการซึ่งมีปัญหายู่ในระดับ "น้อย" และมีข้อสังเกตว่าด้านที่มีปัญหามากเป็นอันดับแรกคือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากโรงเรียนได้รับวัสดุอุปกรณ์ครุภัณฑ์ ไม่เพียงพอต่อสภาพความจำเป็นและความต้องการ การได้รับวัสดุอุปกรณ์ที่ไม่มีคุณภาพ วัสดุอุปกรณ์บางส่วนไม่ตรงตามความต้องการ และการได้รับวัสดุอุปกรณ์ล่าช้า ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิเชียร นพพลกรัง (2533) ได้วิจัยพบว่าการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ไม่ตรงกับความต้องการและขั้นตอนเบิกจ่ายเงินล่าช้า สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ศรายุทธ นาคค้อย (2539) ที่พบว่าปัญหาการบริหารงานวิชาการ อยู่ในระดับสูงสุดคือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ส่วนด้านที่มีปัญหายู่ในอันดับสุดท้ายคือ ด้านการจัดการ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนได้ผ่านการอบรมตามโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหาร โรงเรียนของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และผู้บริหารรุ่นใหม่ที่เข้าสู่ตำแหน่งต้องผ่านการสอบคัดเลือก และผ่านการอบรมเข้มจากสถาบันพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ทำให้ผู้บริหารมีความรู้ความสามารถในด้านวิธีการจัดการ จึงทำให้มีปัญหาน้อย

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังนี้

1) ปัญหาด้านบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง

จากผลการวิจัยที่พบว่า รายการที่มีปัญหายู่ในระดับ "มาก" คือ บุคลากรมีงานในความรับผิดชอบมากเกินไป จำนวนบุคลากรตามเกณฑ์ที่ ก.ค. กำหนด ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากร การปรับปรุงและพัฒนาตนเองของบุคลากร และการได้รับความแนะนำที่ให้ความมั่นใจจากวิทยากร โดยเฉพาะรายการที่มีปัญหามากเป็นอันดับแรกคือ บุคลากรมีงานในความรับผิดชอบมากเกินไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ขาดแคลนบุคลากรตามเกณฑ์ที่ ก.ค. กำหนด อันเนื่องจากการกำหนดมาตรการควบคุมการขยายตัวของบุคลากรของรัฐ ซึ่งทำให้ไม่สามารถกำหนดอัตราตำแหน่งบรรจุครูได้ตามความขาดแคลน ทำให้ครูต้องปฏิบัติการสอนหลายชั้นในเวลาเดียวกัน ประกอบกับโรงเรียนเป็นหน่วยงานราชการที่จะต้องปฏิบัติงานอื่น ๆ เช่นเดียวกับหน่วยงานราชการอื่น ๆ เช่น งานธุรการ งานการเงินและพัสดุ จึงทำให้มีภารกิจเพิ่มมากขึ้นจากงานการสอน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540) พบว่า ครูผู้สอนมีภาระหน้าที่นอกจากงานการสอนหลายด้าน เช่น งานธุรการ งานการ

เงินและงานโครงการต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ชันธชัย มหาโพธิ์ (2536) พบว่า การบริหารงานวิชาการด้านงานการเรียนการสอน โรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็ก ครูไม่ครบชั้นและขาดครูที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน และ อุสาคี พาสกุล (2532) ที่พบว่า ครูส่วนใหญ่มีบทบาทน้อยมากในการมีส่วนร่วมในการปรับปรุงหลักสูตรได้เหมาะสมกับสภาพ และ ความต้องการของท้องถิ่น เพราะมีการกิจอย่างอื่นมากเกินไป และจากงานวิจัยของ อรรถัย ประทุมรัตน์ (2537) ที่พบว่า ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนมีปัญหาและอุปสรรค ในระดับมาก เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อม ขาดวิทยากร และผู้แนะนำที่จะให้ความมั่นใจในการ ปฏิบัติงานให้แก่โรงเรียน ส่วนรายการที่มีปัญหาย่อยในอันดับสุดท้าย คือ ขวัญและกำลังใจในการ ปฏิบัติงานของข้าราชการครู ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ได้รับการพัฒนาให้มี ความรู้ ความสามารถในการบริหารงานบุคลากรเป็นอย่างดี จากการอบรมเข้มเพื่อเข้าสู่ ตำแหน่งผู้บริหารของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงมีทักษะในการบริหารให้ เกิดขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรในหน่วยงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ศรายุทธ นาคด้อย (2539) ที่พบว่า การบริหารงานวิชาการ ด้านวิธีการจัดการมีปัญหาย่อยในระดับต่ำสุด คือ เรื่อง การขาดการเสริมแรงด้านขวัญและกำลังใจ

2) ปัญหาด้านวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่

จากผลการวิจัยที่พบว่า มีปัญหาย่อยในระดับ "มาก" ทุกรายการ โดยเฉพาะรายการที่มี ปัญหามากอยู่ในอันดับแรก คือ การจัดสรรวัสดุอุปกรณ์ และครุภัณฑ์ล่าช้า ไม่ทันกับความต้องการ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากโรงเรียนไม่สามารถจัดหาสื่อการเรียนการสอนหรือวัสดุ อุปกรณ์ในการผลิตสื่อ ให้แก่ครูได้ตามความต้องการ ทั้งนี้ เนื่องจากการได้รับงบประมาณจำนวนจำกัดของโรงเรียน และ ในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ มีขั้นตอนในการจัดหาล่าช้า จากการจัดซื้อจัดจ้างจึงทำให้ได้มาไม่ทัน เวลา กับความต้องการใช้ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สงกรานต์ คำพิสัย (2535) ที่พบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนมีปัญหาส่วนมากคือ ไม่มีงบประมาณและวัสดุอย่างเพียงพอ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิเชียร นพพลกรัง (2533) ที่พบว่า การจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ ไม่ตรงกับความต้องการ และขั้นตอนการเบิกจ่ายเงินล่าช้า และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ศรายุทธ นาคด้อย (2539) ที่พบว่าปัญหาการบริหารงานวิชาการที่อยู่ในระดับสูงสุดคือ เรื่องวัสดุ อุปกรณ์ไม่เพียงพอ ส่วนรายการที่มีปัญหาย่อยในอันดับสุดท้าย คือ การนำทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นมา ใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษา

พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) มีจุดเน้นสำคัญประการหนึ่งคือ ให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น (กรมวิชาการ, 2534) ประกอบกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้โรงเรียนได้เชิญวิทยากรบุคคลภายนอกมามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และพัฒนาหลักสูตรในกลุ่มการทำงานพื้นฐานและอาชีพ และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุรชาติพย์ งามนิลย์ (2537) ที่พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูนำวิทยากรบุคคล วิทยากรธรรมชาติ วิทยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น และวิทยากรทางสังคมในชุมชนมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เช่นเดียวกับ อังกุล สมตะเนย์ (2535) ที่วิจัยพบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้าน และการประกอบอาชีพในท้องถิ่น มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

3) ปัญหาด้านงบประมาณ

จากผลการวิจัยที่พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับ "มาก" ทุกรายการ โดยเฉพาะรายการที่มีปัญหามากเป็นอันดับแรกคือ ความพร้อมของงบประมาณในการดำเนินงาน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการได้รับงบประมาณไม่เพียงพอ เพราะได้รับการจัดสรรจำนวนจำกัดจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่มีโรงเรียนในสังกัดเป็นจำนวนมาก จึงทำให้งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอกับความต้องการ จึงสมควรจะได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้โรงเรียนได้รับอย่างเพียงพอต่อความจำเป็น ซึ่ง บุญมี เฌรยอด (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า การปรับปรุงหลักสูตรในระดับท้องถิ่นอาจจะประสบปัญหาในด้านการขาดงบประมาณ ดำเนินการในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น จำเป็นจะต้องได้รับการสนับสนุนทางการเงิน ซึ่งก็ยังใช้เงินจำนวนสูงพอควรที่จะนำไปใช้ในด้านต่าง ๆ เช่น การสำรวจข้อมูล การจัดท้าววัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนการอบรม โดยผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิเชียร นพพลกรัง (2533) ที่ทำการวิจัย พบว่า การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนได้รับการจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอ เช่นเดียวกับผลงานวิจัยของ สงกรานต์ คำพิสัย (2535) ที่พบว่า การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนปัญหาส่วนมากคือไม่มีงบประมาณและวัสดุอย่างเพียงพอ ส่วนรายการที่มีปัญหาอยู่ในอันดับสุดท้ายคือ การสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้รับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยเหนืออย่าง

ต่อเนื่องในการจัดการศึกษา และในขณะเดียวกันโรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานที่อยู่ในชุมชน เกือบทุกหมู่บ้านของประเทศ จึงมีความใกล้ชิดกับชุมชน และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก ชุมชนและองค์การเอกชนอยู่เสมอ

4) ปัญหาด้านการจัดการ

จากผลการวิจัยที่พบว่า รายการที่มีปัญหาอยู่ในระดับ "มาก" มี 2 รายการ คือ ระบบ การวางแผนในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตร และการได้รับการช่วยเหลือจากศึกษานิเทศก์ และ โดยเฉพาะรายการที่มีปัญหามากเป็นอันดับแรก คือ ระบบการวางแผนในการดำเนินงานพัฒนา หลักสูตร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารยังขาดความรู้ความเข้าใจ และทักษะในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งกรมวิชาการได้จัดทำคู่มือในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ขึ้นในปี 2534 แต่ยังไม่ได้เผยแพร่อย่างจริงจัง ความรู้ความเข้าใจในแนวปฏิบัติ และการนำไปใช้จึงมีน้อย และมีปัญหามาก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ รัตนะ บัวสนธ์ (2535: บทคัดย่อ) ที่พบว่า ผู้บริหาร ไม่มีศักยภาพในการพัฒนางานวิชาการอย่างเพียงพอ โรงเรียนกับชุมชนไม่เคยมีการ วางแผนร่วมกันเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วราภรณ์ บางเลี้ยง (2535) ที่พบว่า ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ส่วนใหญ่ได้แก่ ทักษะในการพัฒนาหลักสูตรของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง และแหล่งความรู้เช่นเดียวกัน กับ สงกรานต์ คาพิสัย (2535) ที่พบว่าครูอาจารย์ขาดความรู้ ทักษะในการพัฒนาหลักสูตร และ จากผลการวิจัยของ อรทัย ประทุมรัตน์ (2537) ที่พบว่า ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน และ ครูผู้สอน มีปัญหา อุปสรรคในระดับมากเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อม ขาดวิทยากรผู้แนะนำที่จะ ให้ความมั่นใจในการปฏิบัติงานให้แก่โรงเรียน และจากผลการวิจัยของ สมพิศ วงศ์เทียม (2535) ที่พบว่า ปัญหาในการนิเทศของศึกษานิเทศก์ พบว่า ศึกษานิเทศก์มีภารกิจอื่นที่ต้องปฏิบัติ จึงทำให้ไม่สามารถนิเทศได้ตามกำหนด ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ มัส ปานขาว (2536) ที่พบว่าศึกษานิเทศก์อำเภอมีการปฏิบัติงานในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับ สภาพท้องถิ่นอยู่ในระดับ "น้อย" ส่วนรายการปัญหาที่อยู่ในอันดับสุดท้าย คือ การประสานความ ร่วมมือ และการสนับสนุนจากชุมชน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าโรงเรียนประถมศึกษาโดยทั่วไปเป็น หน่วยงานที่อยู่ในชุมชน จึงมีความใกล้ชิดกับชุมชนอยู่ตลอดเวลา และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ.2539 กำหนดให้มีกรรมการจาก ชุมชนในท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการด้วย จึงทำให้ปัญหาในการประสานความร่วมมือและสนับสนุน จากชุมชนมีน้อย

5.5.3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

1) ข้อเสนอแนะด้านบุคลากร

จากผลการวิจัย ที่พบว่า ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ที่ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 78.20) เสนอแนะคือ ส่งเสริมให้บุคลากรได้เข้าร่วมสัมมนาเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตร ทั้งผู้บริหารและครูผู้สอน และจากความก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว บุคลากรจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการที่จะพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น สูงขึ้นนั้น ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรเป็นอันดับแรก เพราะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540) มีนโยบายในการพัฒนาครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องทันกับเปลี่ยนแปลง รวมทั้งการพัฒนาระบบการวางแผนและการจัดการ ส่วนข้อเสนอแนะที่รองลงมาคือ ผู้บริหารและครูมีความรู้ความเข้าใจในการนำหลักสูตรไปใช้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะว่ากระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (พ.ศ.2533) และมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดอบรมผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน ในระยะเวลาอันจำกัด โดยเน้นที่ครูผู้สอน ส่วนผู้บริหารนั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ให้มีความรู้อย่างกว้างๆ เป็นผลให้ผู้บริหารไม่เข้าใจหลักสูตรและกระบวนการสอนอย่างชัดเจน จึงไม่สามารถนิเทศครูในเรื่องนี้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สงกรานต์ คำพิสัย (2535) ที่พบว่าครูส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเข้าใจหลักสูตรที่ดี และจากผลการวิจัยของ สุรชาติพย งามนิล (2537) ที่พบว่าทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา ส่วนใหญ่ไม่เคยเข้ารับการอบรมสัมมนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นมาก่อน ซึ่งอาจจะยังเป็นปัญหาในการนำหลักสูตรไปใช้อย่างชัดเจน ประกอบกับการพัฒนาหลักสูตรจะต้องอาศัยหลักสูตรแม่บทเป็นสำคัญ ซึ่งกรมวิชาการ (2534) ได้เสนอแนะให้ดำเนินการโดยศึกษา วิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น หลักสูตรแม่บท และกำหนดรายละเอียดเนื้อหาที่จะสอน

2) ข้อเสนอแนะด้านวัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่

จากผลการวิจัยที่พบว่า ข้อเสนอแนะที่ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 76.30) เสนอแนะคือ ส่งเสริมให้บุคลากรได้นำวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในการ

พัฒนาหลักสูตร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีเป้าหมายในการจัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตจริงในท้องถิ่น ซึ่งกรมวิชาการ (2534) ได้เสนอไว้ว่าการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้น จะต้องนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งที่เป็น ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้วย เพราะ จะช่วยทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงกับชีวิต สภาพเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง ส่วน ข้อเสนอแนะอันดับรองลงมาคือ โรงเรียนมีการจัดเตรียมอาคารสถานที่ ห้องปฏิบัติการ วัสดุ อุปกรณ์อย่างเพียงพอ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ในการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดทั้งอาคารและห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เนื่องจากการได้รับการ จัดสรรงบประมาณจากหน่วยเหนืออย่างจำกัด ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พรหมเพรา คงชนะ (อ้างถึงใน ยุพาพร หรือ เสริฐ, 2538) ที่พบว่าการใช้สื่อการสอนวิชาชีววิทยาของท้องถิ่น วัสดุ อุปกรณ์ในการสอนวิชาชีววิทยาไม่เพียงพอต่อการฝึกปฏิบัติของผู้เรียน

3) ข้อเสนอแนะด้านงบประมาณ

จากผลการวิจัยที่พบว่า ข้อเสนอแนะที่ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 67.70) เสนอแนะคือ การลดขั้นตอนในการใช้จ่ายงบประมาณ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและทัน กับความต้องการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะขั้นตอนการจัดสรรงบประมาณให้กับโรงเรียนของสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาตินั้น มีความล่าช้า ไม่คล่องตัว เนื่องจากมีหลายขั้นตอน ตั้งแต่การจัดสรรงบประมาณ การก่อหนี้ผูกพัน และการเบิกจ่ายงบประมาณ ซึ่งขึ้นอยู่กับหน่วยงาน ผู้เบิก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิเชียร นพพลกรัง (2533) ที่พบว่าขั้นตอนการเบิกจ่าย เงินล่าช้า ไม่ทันกับความต้องการ ส่วนข้อเสนอแนะอันดับรองลงมาคือ การจัดสรรงบประมาณ เพื่อการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัญหาในการนำ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ไปใช้ยังไม่สามารถดำเนินการ ได้ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นผลมาจากการอบรมครูเรื่องหลักสูตร ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากงบประมาณไม่เพียงพอ ซึ่ง ชัชวาล เปาณาเรียง (2539) ทำการวิจัยพบว่า ปัญหาการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของครูประถมศึกษาโดย ส่วนรวมมีปัญหอยู่ในระดับปานกลาง

4) ข้อเสนอแนะด้านการจัดการ

จากผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรในการจัดการที่ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 79.30) เสนอแนะคือการจัดอบรมสัมมนาให้ความรู้แก่ครูเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร และการพัฒนาหลักสูตร ทั้งนี้อาจเนื่องจากบุคลากรยังขาดความรู้ความสามารถและทักษะในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพราะกรมวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้จัดประชุมชี้แจง หรืออบรมเฉพาะเรื่อง หน่วยงานที่นำไปใช้จึงยังไม่ชัดเจนในแนวปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สงกรานต์ คำพิสัย (2535) ที่พบว่าครูอาจารย์ขาดความรู้ และทักษะในการพัฒนาหลักสูตร เพราะไม่ได้ผ่านการอบรมเฉพาะเรื่องมาก่อน และจากผลงานวิจัยของ ศรายุทธ นาคต้อย (2539) ที่พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนอันดับแรก คือ การพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการที่จะพัฒนางานวิชาการให้มีคุณภาพสูงขึ้นนั้น ควรจะต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรเป็นอันดับแรก ซึ่งเมื่อบุคลากรได้รับการพัฒนาย่อมส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วย ส่วนข้อเสนอแนะอันดับรองลงมาคือ การประสานความร่วมมือสนับสนุนจากบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีกระบวนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับบุคลากร และหน่วยงานหลายระดับที่จะต้องให้ความร่วมมือ และให้การสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งทางด้านวัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ ตลอดจนการนิเทศติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ

5.6 ข้อเสนอแนะ

5.6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

ระดับกระทรวง

1) กระทรวงศึกษาธิการ ควรกำหนดนโยบายให้หน่วยงานทางการศึกษาปฏิบัติอย่างชัดเจน โดยเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษาที่มีการประเมินคุณภาพนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั่วประเทศ ที่เป็นการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแม่บทเป็นหลัก ซึ่งไม่สอดคล้องกับการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีการพัฒนาหลักสูตรขึ้นใช้

2) ควรจัดสรรงบประมาณในการลงทุนพัฒนาการศึกษาให้มีสัดส่วนสูงขึ้นเพื่อส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานทางการศึกษาระดับต่าง ๆ

ระดับกรม

- 1) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ควรจัดสรรอัตรากำลังให้เพียงพอตามเกณฑ์ที่ ก.ค. กำหนด โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้น เพื่อให้เกิดความพร้อมในการปฏิบัติงานด้านหลักสูตร
- 2) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและกรมวิชาการ ควรจัดทำเอกสารคู่มือครู ในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้มีความชัดเจน เป็นแนวทางให้โรงเรียนสามารถดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ โดยจัดส่งเผยแพร่ไปยังโรงเรียนอย่างทั่วถึง
- 3) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ควรมีการติดตาม การดำเนินงานด้านหลักสูตรของโรงเรียนอย่างทั่วถึงในทุกอำเภอ เพื่อส่งเสริมให้โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรได้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง
- 4) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ควรปรับปรุงวิธีการจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนมีความคล่องตัว รวดเร็ว ทันต่อการเตรียมการในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละภาคเรียน

ระดับจังหวัด

- 1) สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ควรจัดให้มีการอบรมสัมมนา การนำหลักสูตรไปใช้ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักสูตร เพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน ได้เข้าใจและมีทักษะในการจัดการเรียนการสอนตามจุดหมายของหลักสูตร
- 2) ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระดับจังหวัด เพื่อส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลือการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) ควรยกย่องประกาศเกียรติคุณและเผยแพร่ผลงานโรงเรียนที่มีความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเป็นแบบอย่างโรงเรียนทั่วไป
- 4) ควรจัดให้มีการอบรมสัมมนาการใช้สื่อ และการผลิตสื่อแก่ครูผู้สอน เพื่อเป็นการส่งเสริมการผลิตสื่อการสอน ประกอบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ระดับอำเภอ

- 1) สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ควรจัดให้มีการอบรมพัฒนาความรู้ให้แก่ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

2) ควรจัดให้ศึกษานิเทศก์อำเภอได้ออกนิเทศติดตามการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนอย่างจริงจังและสม่ำเสมอ โดยลดภาระงานด้านอื่นลง

ระดับโรงเรียน

1) ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อศึกษาสภาพและความต้องการของท้องถิ่น จัดทำข้อมูลเพื่อประกอบการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

2) ควรมีการติดตามประเมินผลหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นตามความต้องการของท้องถิ่น เพื่อจะได้นำข้อมูลมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

3) ควรมีการจัดทำแผนงาน/โครงการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณตามแผนงาน/โครงการอย่างเพียงพอ

ผู้บริหารโรงเรียน

1) ผู้บริหารโรงเรียนควรสนับสนุนและนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรท้องถิ่นอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาแก่บุคลากรในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2) ควรประสานงานและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการใช้หลักสูตร

3) ควรมีการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตรอย่างชัดเจน โดยการศึกษาตำรา เอกสาร หรือเข้ารับการอบรมสัมมนาเพื่อให้สามารถให้การนิเทศแก่ครูผู้สอนได้

4) ควรส่งเสริมให้บุคลากรได้พัฒนาตนเองโดยการศึกษาตำรา เอกสาร หรือเข้ารับการอบรมสัมมนาด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร

ครูผู้สอน

1) ควรแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยศึกษาจากตำรา เอกสาร หรือเข้าร่วมอบรมสัมมนาตามที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น เพื่อให้สามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างชัดเจน

2) ควรแสวงหาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

5.6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

- 1) ควรศึกษาวิจัยการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในขอบเขตที่กว้างขึ้นในระดับเขตการศึกษา เพื่อจะได้ทราบปัญหาและแนวทางปรับปรุงแก้ไขได้ชัดเจนมากขึ้น
- 2) ควรศึกษาเป็นรายกรณีเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนดีเด่น เพื่อเป็นแบบอย่างในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอื่น
- 3) ควรมีการศึกษาวิจัย การประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อหาจุดเด่น จุดด้อยมาพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข ให้มีความเหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น